

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії **Ратушняк Наталії Олегівни**
на дисертаційне дослідження **Максима Борисовича Богуша**
«Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки,
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження

У представленій дисертації автором розроблено та науково обґрунтовано шляхи розв'язання проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Особливу увагу приділено визначенню й експериментальній перевірці педагогічних умов, моделі та методичного забезпечення, що забезпечують ефективність зазначеного процесу під час професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Дисертаційне дослідження Максима Борисовича Богуша відповідає сучасним тенденціям розвитку педагогічної науки. Автор розглядає цифрову трансформацію вищої педагогічної освіти як комплексний освітній феномен, що передбачає не лише впровадження цифрових технологій, а й системне оновлення змісту, форм, методів та організації професійної підготовки майбутніх педагогів. Обґрунтовано необхідність переходу від епізодичного використання інформаційно-комунікаційних технологій до цілісної реалізації принципів цифрової педагогіки, змішаного навчання, цифрового дидактичного дизайну, електронного оцінювання та безперервного професійного розвитку. У роботі уточнено сутність готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища, яку визначено як інтегративну професійну якість особистості, що поєднує мотиваційно-ціннісне ставлення до цифрово-орієнтованої педагогічної діяльності, систему психолого-педагогічних, методичних і цифрових знань, умінь ефективно застосовувати цифрові технології в освітньому процесі та здатність до професійної рефлексії й самовдосконалення.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена динамічними процесами цифрової трансформації освітньої сфери, що супроводжуються широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій, розвитком цифрового освітнього простору, активним впровадженням змішаного та дистанційного навчання, цифрових платформ, електронних освітніх ресурсів і сучасних інтерактивних сервісів. За таких умов особливого значення набуває підготовка вчителя початкових класів, який поряд із ґрунтовними психолого-педагогічними та методичними знаннями володіє здатністю ефективно здійснювати професійну діяльність у цифровому середовищі, використовувати сучасні цифрові інструменти, організовувати результативну педагогічну взаємодію та забезпечувати якість освітнього процесу відповідно до вимог Нової української школи.

Значущість дослідження посилюється наявністю низки об'єктивних суперечностей між зростаючими вимогами до рівня цифрово-педагогічної

компетентності майбутніх учителів і недостатньою системністю її формування у закладах вищої освіти; потребою закладів загальної середньої освіти у фахівцях, готових до ефективного використання цифрових технологій у роботі з молодшими школярами, та недостатнім упровадженням цифрово-орієнтованих підходів у професійну підготовку майбутніх педагогів; необхідністю наукового обґрунтування педагогічних умов, моделей і діагностичного інструментарію формування такої готовності та недостатнім рівнем розробленості відповідного науково-методичного забезпечення в теорії й практиці педагогічної освіти.

Отже, представлена до розгляду дисертаційна робота є актуальним, своєчасним і суспільно значущим науковим дослідженням, оскільки присвячена розв'язанню важливої проблеми формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Робота спрямована на вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів відповідно до сучасних викликів цифрової трансформації освіти та вимог Нової української школи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми «Професійне зростання педагога закладу освіти: фундаментальні, теоретико-технологічні та практико-орієнтовані аспекти» науково-дослідної роботи кафедри освітології і педагогіки Західноукраїнського національного університету (державний реєстраційний номер 0121U110855).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Достовірність і валідність наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечено комплексним аналізом вітчизняних і закордонних наукових та науково-методичних джерел, чітко визначеним концептуальним категорійно-понятійним апаратом, використанням комплексу теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, логічно-організованим педагогічним експериментом, проведеним упродовж 2024–2025 років, застосуванням анкетування, тестування, експертного оцінювання, аналізу продуктів навчальної діяльності, самооцінювання, рефлексивних процедур і методів математичної статистики для встановлення динаміки рівнів сформованості готовності, перевірки достовірності відмінностей між КГ та ЕГ і підтвердження результативності розробленої моделі.

Автором проаналізовано значну кількість наукових джерел (187 найменувань), що дало змогу ґрунтовно визначити ключові поняття дослідження, обґрунтувати теоретичні підходи (компетентнісний, діяльнісний, системний, середовищний та інтегративний) і визначити специфіку підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища.

Результати дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових публікаціях автора (з яких 9 одноосібні), зокрема в 4 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України категорії «Б», а також у 7 публікаціях апробаційного характеру, представлених у матеріалах міжнародних і регіональних науково-практичних конференцій, що свідчить про належний рівень наукового підтвердження результатів дослідження.

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 252 сторінки, з яких основний текст викладено на 176 сторінках. Робота містить 32 таблиці і 20 рисунків. До роботи включено 7 додатків.

Достовірність результатів та їх наукова новизна

До найбільш значущих наукових результатів треба віднести те, що дисертантом вперше визначенні та теоретично-обґрунтуванні педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифрової трансформації освіти; конкретизовано сутність і зміст поняття «готовність майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища» як інтегративної професійної якості майбутнього педагога; визначено структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості цієї готовності; розроблено структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Удосконалено зміст і методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів шляхом інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів, елементів змішаного навчання, практико-орієнтованих завдань, проєктної діяльності, е-портфоліо та засобів діагностики рівнів сформованості професійної готовності.

Нам імпонує, що аспірантом Максимом Борисовичем Богушем удосконалено змістове наповнення і сутність понять «цифрова трансформація освіти», «цифровізація освітнього середовища», «інформаційно-комунікаційні технології», «готовність до професійної діяльності», «цифрово-педагогічна компетентність»; обґрунтовано критерії і рівні сформованості готовності майбутніх вчителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища у закладах вищої освіти.

Втім подальшого розвитку набули наукові положення щодо змісту, форм, методів і засобів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти в умовах цифровізації освітнього середовища.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробленні впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти педагогічних умов, структурно-функціональної моделі, навчального модуля «Цифрові технології в професійній діяльності вчителя початкових класів» в межах факультативу «Педагог у цифровому освітньому середовищі» і методичного забезпечення формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Практичну цінність мають обґрунтовані педагогічні умови: створення цифрово-орієнтованого освітнього середовища у закладах вищої освіти; інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів і елементів змішаного навчання у зміст професійної підготовки майбутніх педагогів; використання практико-орієнтованих завдань, проєктної діяльності та електронного портфоліо як засобів наближення підготовки до реальних умов професійної діяльності в початковій школі; забезпечення рефлексивного супроводу й електронного

оцінювання результатів підготовки майбутніх учителів початкових класів. До практично-значущих результатів також належать цифрово-орієнтоване змістове наповнення професійної підготовки, навчально-методичні матеріали факультативного курсу, цифрові освітні ресурси, практико-орієнтовані й проєктні завдання, е-портфоліо, засоби електронного оцінювання, рефлексивні інструменти та діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-операційного, цифрово-компетентнісного і рефлексивного компонентів готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності. Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані для оновлення освітніх програм, робочих програм навчальних дисциплін, навчально-методичного забезпечення, організації педагогічної практики, розроблення цифрових освітніх ресурсів, удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 2026-01-26/06-01/1322 від 04.06.2026 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 884 від 21.05.2026 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка про впровадження № 884 від 09.06.2026 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та ідентичності основних положень дисертації

У першому розділі дисертації «Теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища» здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до розв'язання досліджуваної проблеми, розкрито сутність цифрової трансформації вищої педагогічної освіти та її вплив на професійну підготовку майбутніх учителів початкових класів. Автором узагальнено вітчизняний і закордонний досвід дослідження цифровізації освіти, проаналізовано сучасні нормативно-правові документи та наукові концепції, що визначають напрями модернізації педагогічної освіти в умовах цифрових змін.

Важливим результатом розділу є уточнення понятійно-категорійного апарату дослідження. Зокрема, обґрунтовано сутність поняття «готовність майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища», яке розглядається як інтегративна професійна якість особистості, що поєднує мотиваційно-ціннісне ставлення до цифрово-орієнтованої педагогічної діяльності, систему психолого-педагогічних, методичних і цифрових знань, умінь ефективно використовувати інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі, а також здатність до професійної рефлексії та безперервного самовдосконалення.

Позитивної оцінки заслуговує здійснений автором аналіз цифрової трансформації освіти як комплексного освітнього феномену, що передбачає не лише впровадження цифрових технологій, а й системні зміни цілей, змісту, форм, методів і результатів професійної підготовки майбутніх педагогів. Обґрунтовано доцільність переходу від епізодичного використання інформаційно-комунікаційних технологій до цілісної реалізації принципів цифрової педагогіки,

цифрового дидактичного дизайну, змішаного навчання, електронного оцінювання, освітньої аналітики та цифрової комунікації.

Окрему увагу в розділі приділено визначенню структури готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифрової трансформації освіти. Автором виокремлено та змістовно охарактеризовано мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-операційний, цифрово-компетентнісний і рефлексивний компоненти готовності, що дозволяє комплексно розкрити зміст досліджуваного феномену та створює наукове підґрунтя для подальшого проєктування педагогічних умов і моделі його формування.

Загалом перший розділ має завершений теоретико-методологічний характер, відзначається логічністю викладу матеріалу, належним рівнем наукового аналізу та створює міцну концептуальну основу для подальшого розроблення педагогічних умов, моделі та методичного забезпечення формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища.

У другому розділі дисертаційного дослідження «Педагогічні умови та модель формування у цифровому освітньому середовищі готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності» автором здійснено теоретичне обґрунтування педагогічних умов, розроблено структурно-функціональну модель та методичне забезпечення формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища.

Безперечною перевагою розділу є визначення та наукове обґрунтування комплексу педагогічних умов, реалізація яких забезпечує ефективність формування готовності майбутніх учителів початкових класів до роботи в цифровому освітньому середовищі. Автор переконливо доводить доцільність створення цифрово-орієнтованого освітнього середовища у закладі вищої освіти, інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів і елементів змішаного навчання у зміст професійної підготовки, використання практико-орієнтованих завдань, проєктної діяльності, електронного портфоліо та рефлексивного супроводу освітнього процесу.

Науковий інтерес становить розроблена структурно-функціональна модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Модель характеризується логічністю побудови та цілісністю, охоплюючи взаємопов'язані цільовий, теоретичний, змістовий, процесуально-технологічний, цифрово-інструментальний і результативно-оцінний блоки. Її структура відображає послідовність формування готовності майбутніх педагогів та забезпечує інтеграцію теоретичної, практичної й цифрової складових професійної підготовки.

Позитивної оцінки заслуговує також представлене в розділі методичне забезпечення реалізації розробленої моделі. Автором запропоновано комплекс сучасних форм, методів і засобів навчання, спрямованих на розвиток цифрової компетентності, формування вмінь використовувати цифрові технології у професійній діяльності, проєктувати цифрово-орієнтований освітній процес та організовувати ефективну педагогічну взаємодію в умовах цифрового освітнього

середовища. Важливим є акцент на використанні цифрових платформ, електронних освітніх ресурсів, засобів електронного оцінювання та рефлексивних технологій як інструментів професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи.

Загалом другий розділ характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості, практичною спрямованістю та логічною завершеністю. Запропоновані педагогічні умови, модель і методичне забезпечення створюють цілісну систему формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища та становлять вагомий внесок у теорію і практику професійної педагогічної освіти.

У **третьому розділі** дисертації «Експериментальна перевірка ефективності формування професійної готовності у майбутніх учителів початкової школи в умовах цифрової трансформації» представлено організацію та результати педагогічного експерименту, спрямованого на перевірку ефективності розроблених педагогічних умов, структурно-функціональної моделі та методичного забезпечення формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності за цифровізації освітнього середовища.

Заслуговує на позитивну оцінку чітко продумана організація педагогічного експерименту, яка передбачала проведення констатувального, формувального та контрольного етапів дослідження. Автором обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифрової трансформації освіти, що забезпечило можливість здійснення комплексної діагностики досліджуваного феномену та об'єктивного оцінювання результатів експериментальної роботи.

У розділі ґрунтовно проаналізовано результати констатувального етапу експерименту, які засвідчили необхідність цілеспрямованого вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку їхньої готовності до роботи в цифровому освітньому середовищі. Отримані дані стали підставою для впровадження розробленої моделі та педагогічних умов у процес професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Особливу увагу приділено аналізу результатів формувального експерименту та динаміці змін рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів. Автор переконливо доводить, що впровадження цифрово-орієнтованого освітнього середовища, використання інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових освітніх ресурсів, елементів змішаного навчання, проєктної діяльності, електронного портфоліо та рефлексивних методик позитивно впливає на розвиток мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-операційного, цифрово-компетентнісного та рефлексивного компонентів готовності майбутніх педагогів.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням комплексу методів педагогічної діагностики та сучасних методів математичної статистики, що дало змогу об'єктивно оцінити ефективність запропонованих педагогічних умов і підтвердити статистично значущі позитивні зміни в експериментальних групах порівняно з контрольними.

Загалом третій розділ характеризується належним рівнем наукової аргументованості, логічністю викладу та переконливістю отриманих результатів. Представлені експериментальні дані підтверджують ефективність розробленої моделі та педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів

початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища, що свідчить про практичну цінність і результативність проведеного дослідження.

Стиль і мова дисертації

Дисертація написана науковим, академічно коректним стилем, чітко структурована, демонструє внутрішню узгодженість та завершеність. В цілому заслуговує позитивної оцінки логічність викладу змісту основних положень дисертаційного дослідження, що відповідає паспорту спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, відповідно сама наукова робота є завершеним дослідженням.

Дотримання вимог академічної доброчесності

Аналіз дисертаційного дослідження Максима Борисовича Богуша підтвердив дотримання ним принципів академічної доброчесності. Порушень, пов'язаних із плагіатом, самоплагіатом, фабрикацією чи фальсифікацією, не виявлено. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, а її основні результати повною мірою відображені у наукових публікаціях автора. У публікаціях, опублікованих у співавторстві (стаття та тези написані у співавторстві з науковим керівником), чітко окреслено особистий внесок дисертанта, що нормативно відповідає академічній прозорості. Дисертант у роботі дотримується етики цитування у тексті використаних наукових джерел та стандарту з оформлення бібліографічних посилань.

Підтверджуємо високий рівень академічної доброчесності дисертаційного дослідження та самого здобувача.

Дискусійні положення та побажання щодо вдосконалення змісту дисертації

Водночас, незважаючи на загалом високий науковий рівень дисертаційного дослідження Максима Борисовича Богуша, окремі положення роботи можуть стати предметом наукової дискусії та потребують певного уточнення.

1. Позитивно оцінюючи здійснений аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, вважаємо, що більш ґрунтовне висвітлення досвіду підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах цифрової трансформації освіти в країнах Європейського Союзу та використання міжнародних рамок цифрової компетентності педагогів дозволило б ще більше посилити порівняльний аспект дослідження.

2. У дисертації ґрунтовно розкрито теоретико-методологічні засади формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Разом із тим більш детальне висвітлення окремих аспектів організації та результатів формувального експерименту дозволило б повніше продемонструвати практичну результативність запропонованої моделі та педагогічних умов.

3. Автором здійснено експериментальну перевірку ефективності розробленої моделі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища. Водночас розширення бази дослідження за рахунок залучення більшої кількості закладів вищої освіти з різних регіонів України сприяло б підвищенню репрезентативності отриманих результатів та розширенню можливостей їх узагальнення.

Разом із тим висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження М. Б. Богуша. Загалом дисертація є завершеною самостійною науковою працею, виконаною на належному теоретичному, методологічному та методичному рівнях, а її результати мають важливе значення для розвитку теорії та практики професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах цифровізації освітнього середовища.

Загальні висновки

Дисертаційна робота «Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в умовах цифровізації освітнього середовища», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, є завершеним, цілісним і самостійним дослідженням та відповідає вимогам сформульованим у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44) та наказу МОН України № 40 від 12.01. 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07. 2019 р.), що дає підстави для присудження Максиму Борисовичу Богушу ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського національного університету

Наталія РАТУШНЯК

